

שנאמר: "לא תהוה בראה [לא ברא יוצר הארץ את הארץ כדי שתהא ריקנית ולא מיושבת, אלא] לשבת [להיות בה ישוב] יצרה".⁽²⁾

אלא, מפני תיקון העולם שיהיה מיושב, כופין את רבו,⁽³⁾ ועושה אותו בן חורין, והרי הוא נושא בת חורין, ומישב את העולם.

וכותב לו העבד — שזכה ללא תמורה בעצמו — שטר חוב⁽⁴⁾ על חצי דמיו שהפסיד האדון.

לישא שפחה [כדין עבד, המותר בשפחה] אי אפשר לו, שהרי כבר חציו בן חורין, ובן חורין אסור בשפחה.⁽¹⁵⁾

מא-ב ואף לישא בת חורין אי אפשר לו, שהרי כבר חציו עבד, ועבד אסור בבת חורין.⁽¹⁾

שמה תאמר: הואיל ואסור הוא בכל הנשים שבעולם, יבטל מפריה ורביה.

אי אפשר לומר כן, שהרי, והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה —

ובשבת ד א ד"ה וכי, תירצו עוד, דפריה ורביה מצוה רבה היא, ודומה למה שאמרו בכרכות מז ב [ולעיל לח ב], דמשום מצוה דרבים מותר לשחרר עבדו.

והרשב"א בשבת שם כתב עוד לחדש: "ולי נראה, דשאני התם, כיון דחציו בן חורין לית ביה משום בהם תעבודו משום צד חירות שבו", וראה מה שכתב על דבריו ב"קצות החושן" סימן קעא סוף סעיף קטן א, וראה מה שכתב עליו ה"מנחת חינוך" מצוה שמו, וראה עוד ב"טורי אבן" בתחילת חגיגה, שכתב מדנפשיה כסברת הרשב"א, ראה שם, וראה ב"קונטרס אחרון" שם.

וב"מנחת חינוך" מצוה שמו תמה על הרשב"א, שהרי לעיל בדף לח, מוכיחה הגמרא ממה ששחררו חציה שפחה וחציה בת חורין משום שנהגו בה מנהג הפקר, שמשום איסור מותר לעבור על "לעולם בהם תעבודו" [והרשב"א גופיה הביא שם את הסוגיא הזאת]; וראה מה שכתב בחידושי חת"ם סופר כאן, וב"קהלות יעקב" הנדמ"ח לגיטין סימן כז.

4. בפשוטו הטעם שכותב הוא שטר ואינו משלם, הוא משום שעבד משוחרר אין לו ממון,

15. ואם תאמר: יבוא עשה דפרו ורבו וידחה לאו ד"לא יהיה קדש" האוסרו בשפחה! ? ראה מה שכתבו התוספות בזה, בד"ה לישא; וראה עוד ב"טורי אבן" בחגיגה, וראה עוד מה שכתב על דברי ה"טורי אבן", ב"קהלות יעקב" הנדמ"ח לגיטין סימן לב אות ב.

1. ואם תאמר: ימכור עצמו בעבד עברי, שהרי עבד עברי מותר בשפחה! ? ראה מה שכתבו בזה התוספות ד"ה לישא.

ואם תאמר עוד: ישא אשה כמותו, שהיא חציה שפחה וחציה בת חורין! ? ראה מה שכתבו בזה התוספות שם.

2. ראה בתוספות שביארו את הטעם למה נקטה המשנה פסוק זה שהוא מדברי קבלה, ולא מצות פריה ורביה הנלמדת ממה שאמרה תורה: "פרו ורבו".

3. הקשו התוספות: וכי אומרים לו לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו! ? ותירצו: דרק במקום שפשע חבירו, אז אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו, מה שאין כן כאן, שלא פשע העבד.

וחזרו בית הלל, להורות כדברי בית שמאי.⁽⁵⁾

גמרא:

תנו רבנן:

המשחרר חצי עבדו ושייר לעצמו את חציו השני:

רבי אומר: קנה העבד את חציו.⁽⁶⁾

וחכמים אומרים: לא קנה העבד את חציו.

ונחלקו בביאור מחלוקתם רבה ורב יוסף:

אמר רבה: מחלוקת רבי וחכמים, אינה אלא בכגון ששחרר העבד את חצי עבדו בשטר שחרור; ובכך נחלקו:

דרכי סבר: היות וכתוב בפרשת "שפחה חרופה" [ויקרא יט כ]: "ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והיא שפחה נחרפת לאיש, והפדה לא נפרתה [בכסף],⁽⁷⁾ או הופשה לא ניתן לה [בשטר],⁽⁸⁾ בקורת תהיה לא יומתו

שהרי כל מה שהיה לו עד עתה זכה בו רבו; אך בפירוש רבינו גרשום בבבא בתרא דף יג א, כתב טעם אחר, [הביא דבריו ב"קהלות יעקב" חגיגה סימן א, וראה מה שלמד מדבריו].

5. והוראת בית הלל לאחר חזרתם, נקראת: "משנה אחרונה".

6. כתב רש"י בתמורה כה ב: "רבי אומר קנה: ואף על פי שלא שחררו כולו, יש לו יד לקבל את גיטו, וגיטו וידו באין כאחד".

וראה בתוספות לעיל כג ב ד"ה ונעשה, שנתקשו, האיך מועיל שתקבל האשה שטר שחרור לעוברת בלבד, שהרי "אפילו שיחרר כולה חוץ מידה לא הוה לה לזכות לו, דבמשחרר כולה יש לה כח לזכות משום דגיטה וידה באין כאחד"; ולפי סברתם שם, בפשוטו הוא הדין שאין שייך לשחרר חצי עבדו על ידי עצמו, כיון דחצי יד לא מהני לשחרור חצי עבד. וראה מה שכתב ה"חזון איש" בליקוטים הנדמ"ח ל"דף עז ב ד"ה שם אלא גיטו, בישוב קושיית התוספות, ובהגדרת "גיטו וידו באין כאחד"; ובדבריו יתבארו דברי רש"י הנזכרים.

7. כתב רש"י בד"ה והפדה וסתם פדייה בכסף ובשוה כסף; ולכאורה לשונו תמוה, וכי אטו יש פדייה שאינה בכסף ובשוה כסף, ומה הוא זה שכתב רש"י: "סתם פדייה".

ויש מי שביאר, על פי המבואר בגמרא קדושין ה א: "ומנין שאף בשטר [מתקדשת האשה], ודין הוא ומה כסף וכו', מה לכסף שכן פודין בו הקדש ומעשר שני תאמר שטר שאין פודין בו הקדש ומעשר שני, ופירש רש"י: "שטר שאין פודין בו הקדש ומעשר שני" שאם כתב לגזבר שטר על מעות פדיון הקדש אין הקדש פדוי, דבעינן ונתן הכסף וקם לו".

ולמדנו שני חידושים:

האחד: שפדיון על ידי שטר חוב פדיון הוא, אם לא במקום שמיעטה התורה, ולפי זה אפשר לפדות עבד על ידי שטר חוב.

השני: שפדיון באופן זה הוא מועיל מדין כסף ושטר כאחד, שאם לא כן הרי אין זה ענין לנידון שטר, [והם דברים מחודשים מאד, וצריכים תלמוד].

וזה הוא שכתב רש"י ש"סתם פדיון" הוא בכסף ממש או בשוה כסף, אבל לא בשטר חוב, שאילו היה זה פדיון בשטר חוב, אם כן אין צריך היקש, שהרי כבר למדנו ששטר מועיל לחצי עבד.

ומיהו קשה על כל זה, מגמרא קדושין טז "אילמא דכתב ליה שטר אדמיה היינו כסף", ראה שם.

8. כי כך יש ללמוד מן הגזירה שוה "לה לה" מגט של אשה, ומובאת הגזירה שוה בסמוך.

בכסף **ואינה פדויה**, כלומר: חציה פדוי וחציה אינו פדוי, הרי למדנו שהשפחה או העבד נפדים לחצייים.⁽⁹⁾

שואלת הגמרא: **לימא** [האם נאמר] **בהא קמיפלגי** [זה הוא טעם מחלוקת] רבי וחכמים:

דמר — רבי — **סבר**: **הקישא עדיפא** מגזירה שוה, והרי מן ההיקש שטר לכסף יש לנו ללמוד שאף בשטר משתחרר חצי עבד.

ומר — חכמים — **סבר**: **גזירה שוה עדיפא**,⁽¹⁰⁾ והרי מגזירה שוה "לה לה" מאשה, יש לנו ללמוד שאין האדון משחרר את חצי עבדו בשטר.

ודחינן: **לא**, אין הדבר מוכרח שזה הוא טעם מחלוקתם; כי יש לפרש:

דכולי עלמא — בין רבי ובין חכמים — **גזירה שוה עדיפא**, ואכן אילו לא היתה פירכא על הגזירה שוה, הרי שאף רבי היה מודה, שאי אפשר לשחרר חצי עבד בשטר

ושאני הכא בגזירה שוה זו, שסובר רבי

כי לא חופשה, **מקיש** הכתוב שחרור שפחה או עבד **בשטר**, לפדיונם **בכסף**:

מה כסף פודין בו את העבד, **בין** את כולו, **ובין** את חציו אם נפדה חציו, שהרי אמר הכתוב: "והפדה לא נפדתה", והיינו שנפדתה חציה, [וכדמפרש הגמרא ואזיל].

אף שטר נמי משתחרר בו העבד, **בין** אם שחרר האדון את כולו, **ובין** אם שחרר האדון את חציו.

ואילו **רבנן גמרי** [למדים הם] גזירה שוה "לה לה" **מאשה**, [שנאמר בשפחה "או חופשה לא ניתן לה", ונאמר באשה: "וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה"]:

מה אשה — את חציה לא יכול אדם לגרש.

אף את העבד **נמי** — את חציו לא יכול האדון לשחרר בשטר.

אבל בכגון שנפדה העבד **בכסף**, **דברי הכל** — בין רבי ובין חכמים — **קנה** העבד את חציו.

שהרי בכתוב [הנזכר לעיל] נאמר: "והפדה לא נפדתה", וזו הרי היא השפחה **שפדויה**

10. ביאר רש"י את הטעם שגזירה שוה עדיפא, או משום דמופנה הוא, ואם כן הרי כאילו נכתב בפסוק בהדיא, או משום ש"אין אדם דן גזירה שוה מעצמו" אלא אם כן באה אלינו קבלה מסיני, ולכן עדיפא היא על היקש.

ולמדנו מדברי רש"י שהיקש אדם דן מעצמו, וראה סוכה לא א ברש"י ד"ה לא מקשינן, שמבואר שם, שאף היקש אינו נלמד מעצמו וכן כל י"ג מידות, מלבד קל וחומר, והתוספות שם נחלקו עליו.

9. א. נחלקו תנאים [כריתות יא א] בביאור "שפחה חרופה", והשיטה המובאת כאן היא ה"פדויה ואינה פדויה" שנתארסה לעבד עברי, היא שיטת רבי עקיבא שם.

ב. מדברי רש"י לקמן מב א ד"ה של שני שותפין, יש להוכיח, שלא הוצרכה הגמרא ללמוד דין פדיון לחציה מפרשת שפחה חרופה, אלא משום שאם לא כן הייתי לומד מאשה אף לכסף, ואף על פי שאין כסף באשה, וכפי שיתבאר בהערה שם.

להעדיף את הלימוד מהיקש,⁽¹¹⁾ משום **דאיכא למיפרך** על הגזירה שוה:

מה **לאשה**, שכן **אינה יוצאה בכסף כלל**, ולכך החמיר בה הכתוב שלא תצא חציה בשטר.

תאמר בעבד שהקיל בו הכתוב והוא יוצא אף בכסף, שיש לומר: אף בשטר ישתחרר חציו.

ורב יוסף אמר בביאור מחלוקתם של רבי וחכמים:

מחלוקת שנחלקו רבי וחכמים, אינה אלא בכגון שנפדה העבד **בכסף**; ובכך נחלקו:

דרבי סבר — כדעת רבי עקיבא בכריתות יא א — בביאור הכתוב: **"והפדה לא נפדתה"**, שזו היא הפדויה בכסף **ואינה פדויה**, כלומר: שנפדה חציה, הרי שמועיל פדיון בכסף לחצי שפחה או עבד.

ואילו **רבנן סברי** — כדעת רבי ישמעאל בכריתות יא א — בביאור הכתוב: **"והפדה לא נפדתה"**, שהיא השפחה שלא נפדתה כלל, ולא כפל הכתוב את לשונו, אלא משום שדברה תורה **כלשון בני אדם**.⁽¹²⁾

אבל בכגון ששחרר האדון את חצי עבדו **בשטר**, **דברי הכל** בין חכמים ובין רבי מודים, **שלא קנה** העבד את חציו, ומשום שאנו לומדים גזירה שוה **"לה לה"** מאשה.

מיתיבי לרב יוסף הסובר שבשטר לא נחלקו

ולכולי עלמא אינה משתחררת לחציה, מהא דתניא:

המשחרר חצי עבדו בשטר: רבי אומר: קנה, וחכמים אומרים: לא קנה.

תויבתא דרב יוסף מברייתא זו, שהרי בהדיא למדנו שמחלוקתם היא בשטר, ודלא כרב יוסף?!

ומסקינן: אכן **תויבתא** היא!

מדייקת הגמרא: היות והברייתא הביאה את מחלוקת רבי וחכמים בשטר, אם כן משמע לכאורה, **דבשטר הוא דפליגי**, אבל **בכסף לא פליגי**, כי אף חכמים מודים שהעבד נפדה לחציו.

לימא, [האם אכן] **תיהוי תויבתא דרב יוסף** מברייתא זו **בתרתי** [בשני חלקי דבריו של רב יוסף], כי לא זו בלבד שדבריו בענין שטר נסתרו מברייתא זו, אלא אף מה שאמר: נחלקו רבי וחכמים בכסף, אף דברים אלו נסתרו מברייתא זו?

אמר לך **רב יוסף** ליישב שלא תיקשי על שיטתו בענין כסף: **פליגי רבי וחכמים בשטר**, והוא הדין שנחלקו **בכסף**.

והטעם שנחלקו בשטר — לפי דעת רב יוסף — הוא: לכולי עלמא עדיף להקיש שטר לכסף, מאשר ללמוד גזירה שוה מאשה; והיות ואף בכסף חלוקים הם אם הוא מועיל לחציו, ממילא הוא הדין שנחלקו בשטר.

11. נתבאר על פי תוספות בד"ה מה לאשה.

12. כלומר: ומאחר שלא מצאנו ריבוי שהיא נפדית לחציה בכסף, ממילא לומדים אנו מאשה

שאינה נפדית לחציה ואפילו בכסף שאינו שייך באשה, כן מוכח מרש"י לקמן מב א ד"ה של שני, וכפי שיתבאר בהערה שם.

שמא תאמר: אם כן למה נקטה הברייתא את מחלוקתם בשטר דוקא, והרי אף בכסף נחלקו, אימא לך:

והא דקמיפלגי בשטר, להודיעך כחו דרבי, שאף בשטר סובר הוא שקנה העבד את חציו; ובשטר חידוש הוא יותר מאשר בכסף, כי בשטר היה מקום ללמוד גזירה שוה מאשה שלא יועיל שטר לחצי עבד; וקא משמע לן רבי שמקשים שטר לכסף, וכשם — שלדעתו — בכסף נפדה הוא לחציו הוא הדין בשטר.

ומקשינן עלה: **ולילפגי בכסף,** תשנה הברייתא את מחלוקתם בכסף, **ולהודיעך כחן דרבנן,** שאף בכסף סוברים הם שחציו לא נפדה! ? שהרי חידוש יותר הוא שאינו נפדה בכסף לחציו, שלא נאמר, הרי כתיב: "והפדה לא נפדתה".

ומדלא נקטה הברייתא את מחלוקתם בכסף, הרי משמע שהוא משום שבזה לא נחלקו! ?

ומשנינן: **כח דהתיירא** [כלומר: קולא] **עדיף**

ליה [עדיף לתנא להשמיע חידוש להקל],⁽¹³⁾ ולכן השמיענו התנא שאף בשטר סובר רבי שחציו משתחרר, ולא השמיענו חידוש לחומרא, שאף בכסף סוברים חכמים, שאין העבד נפדה לחציו.

תא שמע — כשיטת רב יוסף שנחלקו בשטר וגם בכסף, מהא דתניא:

זה שאמר הכתוב: "ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע, והיא שפחה נחרפת לאיש [מאורסת לאיש] **והפדה** לא נפדתה או חופשה לא ניתן לה בקורת תהיה לא יומתו [הנואף והנואפת] כי לא חופשה. והביא את אשמו לה' אל פתח אוהל מועד איל אשם":

יכול שנאמר, הואיל ואמר הכתוב "והפדה", הרי שהכתוב מדבר במי שנפדתה **לכל,** כלומר: בשפחה שנפדתה לגמרי,⁽¹⁴⁾ ומחדש הכתוב, שאף על פי שנפדתה, אין חייבים עליה מיתה אלא אשם בלבד.⁽¹⁵⁾

הרי **תלמוד לומר:** "לא נפדתה", דמשמע שעדיין לא נפדתה.

חורין! ? וראה מה שכתב על זה ה"חת"ם סופר,¹³ ומה שכתב על זה בחידושי "כתב סופר" כאן.

14. כתב רש"י שנתארסה **לעבד עברי,** וכתב הרש"ש דלאו דוקא, שהרי היא מותרת היא לכל ישראל, כיון שאנו עוסקים במי שנפדתה כולה, אלא שיגרא דלישנא דכריתות דף יא [ששם נזכר לשון זה לענין חציה שפחה וחציה בת חורין] הוא; וראה מה שיש לומר בזה, בהערה 15.

15. בפשוטו נראה, שהברייתא באה לאפוקי משיטת רבי עקיבא לעיל לט ב, שהוא מפרש את פרשת "שפחה חרופה" בשפחה שנשתחררה

13. לשון רש"י בכיצה ב ב: "טוב לו להשמיענו כח דברי המתיר, שהוא סומך על שמועתו ואינו ירא להתיר, אבל כח האוסרין אינה ראייה, שהכל יכולין להחמיר, ואפילו דבר המותר".

ואולם בסוגייתנו צריך להבין, למה לומר שמועיל שחרור לעבד לחציו, הוא נחשב כח דהתיירא וקולא, ואילו לומר שאין מועיל שחרור לחציו, הוא נחשב איסורא וחומרא.

ובחידושי חת"ם סופר כאן הביא בשם רבינו עקיבא איגר שהקשה: הרי אדרבה רבנן מקילים יותר, שהם אומרים שאינו משוחרר כלל, ואם כן מותר הוא בשפחה, ואילו לדעת רבי שהוא משוחרר לחציו, הרי הוא אסור בשפחה ובת

ולהלן גבי אשה היוצאת בגט הוא אומר: "וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה".

והרי אתה למד בגזירה שוה "לה לה":

מה להלן גבי אשה בשטר הכתוב מדבר.

אף כאן בשפחה בשטר נמי הכתוב מדבר, ולמדנו שיכול אדם לשחרר את שפחתו או את עבדו בשטר. (18)

ועדיין אני אומר: אין לי שחרור בעבד, אלא באחד משני דרכים:

כולו או אפילו חציו — בכסף. או כולו בשטר.

אבל חציו של עבד שיכול האדון לשחררו בשטר, מניין?

לפיכך תלמוד לומר: "והפדה לא נפדתה או חופשה לא נתן לה".

מקיש הכתוב שטר לכסף, כדי ללמדנו:

אי לא נפדתה יכול לכל, כלומר: שמא תאמר, היות ואמר הכתוב "לא נפדתה", אם כן עוסקת התורה בשפחה שלא נפדתה כלל, ומחדש הכתוב, שאף על גב שאין קדושין תופסין בשפחה, מכל מקום כיון שנתייחדה לעבד עברי [המותר בשפחה], הרי הבא עליה חייב אשם —

הרי תלמוד לומר: "והפדה", ומשמע שאכן נפדתה השפחה.

הא כיצד יתיישבו שני המקראות הללו:

בשפחה פדויה ואינה פדויה, שפדוה לחציה בכסף ובשעה כסף, ונתארסה לעבד עברי (16) הכתוב מדבר.

ואין לי אלא בכסף ששפחה יוצאת בו לחירות. (17)

אבל בשטר שחרור מניין שאפשר לשחרר שפחה או עבד?

לפיכך תלמוד לומר: "והפדה לא נפדתה, או חופשה לא נתן לה".

שלשאר אנשים אסורה היא משום צד שפחות שבה, אבל גם אם נתארסה לישראל אחר יהיה בה אותה דין, ראה רש"י לקמן מג א ד"ה ואם לחשך, ובהערות שם.

17. ראה בקדושין כב ב בדין עבד כנעני, ששנינו שם: "וקונה את עצמו בכסף", ובגמרא שם לא הביאו מקור לזה; אבל כאן משמע שהוא נלמד מ"והפדה לא נפדתה", אחרונים.

18. נתבאר על פי רש"י, וראה חידושי חת"ם סופר.

לגמרי, ומכל מקום אין חייבים עליה אלא אשם, משום שרק שטר גומר בה לענין "איסור", ולא כסף; ואף זהו כוונת הברייתא כאן: יכול שנפרש את הפרשה במי שנפדתה בכסף לגמרי, ונאמר שכסף אינו גומר בה אלא שטר, ולכן חייבה התורה אשם בלבד על ביאתה.

ולפי פירוש זה בדוקא נקט רש"י עבד עברי [ראה הערה 14 בשם הרש"ש], כי הרי אנו דנים לומר שכסף אינו גומר בה להפקיע את האיסור, אם כן עדיין שפחה היא ליאסר לכל אדם, ואינה מותרת אלא לעבד עברי.

16. נתבאר על פי רש"י; וכתב כן, משום

רבי אשי אמר: אכן אילו היה תנא כל שהוא אומר את הדין המפורש בברייתא, אין מסתבר שהרישא כדעת כולם, והסיפא כדעת רבי בלבד, כי היה לו לפרש כן. ומיהו ברייתא זו רבי עצמו היא, כלומר: הוא זה ששנה ברייתא זו, ולפי שיטתו שנאה.

תו מקשינן קושיא אחרת על רב יוסף:

אלא מתניתין [משנתנו] דקתני: מי שחציו עבד וחציו בן חורין, ולמדנו שיש עבד משתחרר לחציו.

בשלמא לרבה, הסובר שלכולי עלמא פודין עבד בכסף לחציו, מוקים לה [מפרש הוא את משנתנו] בעבד שנפדה בכסף לחציו, ומשנתנו דברי הכל היא.

אלא לרב יוסף, הסובר שלדעת חכמים אין לך עבד משתחרר לחציו, אם כן, וכי לימא, שמשנתנו רבי היא ולא רבנן?!

אמר תירץ רבינא: משנתנו עוסקת, בעבד מב-א שהיה של שני שותפין או של שני אחים שירשוהו מאביהם, ושחרר האחד את כל חלקו שהיה לו בו, ודברי הכל היא.

כי אף על פי שאין שחרור לחצי עבד, זה אינו אלא משום ששייר בו האדון את חציו, אבל כל ששחרר האדון את כל אשר יש לו בו, אפילו חכמים מודים שיוצא הוא בין בכסף ובין בשטר.⁽¹⁾

מה כסף בין כולו בין חציו, אף שטר נמי בין כולו בין חציו.

והשתא מוכחינן מברייתא זו כשיטת רב יוסף דלעיל, בביאור מחלוקת רבי וחכמים:

בשלמא לדעת רב יוסף בתר דאיתותב [אחר שנסתרה שיטתו שהיה אומר: מחלוקת בכסף בלבד ולא בשטר], הרי ניחא ברייתא זו, כי הא מני רבי היא, הסובר לדעת רב יוסף לאחר חזרתו, שמשחררים חצי עבד בין בכסף ובין בשטר.

אלא לרבה הסובר: לא נחלקו רבי וחכמים אלא בשטר, אבל בכסף כולי עלמא מודים שהוא נפדה לחציו, תיקשי: וכי נאמר

רישא שלמדנו בה שהעבד נפדה לחציו בכסף, דברי הכל היא.

ואילו סיפא שלמדנו בה, כי אף בשטר אפשר לשחרר חצי עבד, רבי היא ולא חכמים.

והרי אילו היה הדבר כן, היה התנא ששנה ברייתא זו מפרש ואומר: זו, דברי הכל היא, ובזו, נחלקו רבי וחכמים; אלא ודאי שאף הרישא אינה אלא לדעת רבי, ותיקשי לרבה?!

ומשנינן: אמר לך רבה: אין, אכן כך הוא פירושה של הברייתא: רישא דברי הכל היא, ואילו סיפא רבי לבדו היא.

מועיל לרב יוסף, משום שאנו לומדים זאת מאשה, ואף שאין כסף באשה; ולפי זה מה שרבי הוצרך ללימוד מ"והפדה לא נפרתה" שהיא נפדית לחציה, היינו כדי שלא נלמד מאשה.

1. כתב רש"י: "של שני שותפין, דכיון דאין לו בו אלא חציו, אפילו רבנן מודו דקנה כי שחררה לפלגיה, דהא לא שייך מידי, והוי כאשה דנפקא ליה מיניה לגמרי".

נראה מדברי רש"י, כי שחרור חציו אינו

אמר רבה: מחלוקת — רבי וחכמים שנחלקו אם מועיל שטר⁽²⁾ לחצי עבד — אינה אלא בכגון ששיחרר חציו והניח חציו, בזה הוא שסוברים חכמים שלא קנה, ומשום שאנו לומדים מאשה⁽³⁾, ובאשה הרי הוא מגרש את כולה.

אבל שחרר חציו, ומכר — תחילה⁽⁴⁾ או בבת אחת — את חציו, או שנתן במתנה את חציו, אף חכמים מודים שקנה העבד את חציו —

כיון דקנפיק מיניה העבד כוליה [כיון שכולו יוצא ממנו], דברי הכל קנה העבד בשטר השחרור את חציו.

אמר ליה אביי: וכי בכולו, היינו כאופן שאמר רבה "דנפיק מיניה כוליה", לא פליגי חכמים, שאינו משתחרר לחציו!?

והתני חדא [הרי למדנו בברייתא אחת]: **הכותב את כל נכסיו במתנה לשני עבדיו**

בבת אחת, הרי אלו קנו כל אחד את חצי הנכסים ובתוכם העבדים, ונמצא שכל עבד קנוי לו לעצמו חציו, וחציו השני קנוי לחבירו.⁽⁵⁾

ואם רצו לצאת לחירות, הרי אלו משחררין זה את זה, כל אחד את החצי שבחבירו הקנוי לו.

ותניא אידך [שנינו ברייתא אחרת] שהיא סתירה לברייתא הקודמת:

האומר: כל נכסי נתונין לפלוני ופלוני עבדיי, אף את עצמם לא קנו.

ומאי לאו [האם לא כן] שכך יש ליישב את הברייתות שלא יסתרו זו לזו:

הא — הברייתא ששנינו בה: קנו — רבי היא, הסובר: אפשר לשחרר חצי עבד, ולכן חציו של כל עבד הרי הוא משוחרר, וחציו השני קנוי לחבירו.

2. נתבאר על פי שיטת רבה עצמו לעיל שמחלוקתם היא רק בשטר; וראה מה שנתבאר בהערה הבאה.

3. נתבאר על פי רש"י; ובפשוטו היה מקום לומר, שכל זה אינו אלא רבה לשיטתו שהוא מפרש את מחלוקתם בשטר בלבד, וטעמם של חכמים הוא משום שהם מקישים לאשה; אבל לפי רב יוסף לא יתקיימו דברי רבה, כי לרב יוסף לא מצאנו שהוא לומד מאשה; אך לפי מה שנתבאר בהערה 1 לעיל, הרי שאף לרב יוסף יסוד הטעם שאין עבד משתחרר לחציו הוא משום הלימוד מאשה.

4. כן פירש רש"י.

ויש לעיין: שהרי אם מכרו תחילה הרי זה

עבד של שני שותפין, וכבר אמר רבינא בסמוך, שיכול כל אחד לשחרר את חציו לבדו, ואין דרך הגמרא לומר דין מסוים כדבר פשוט, ושוב להביא בזה מחלוקת אמוראים [שהרי אביי בהמשך חולק על רבה], אם לא בהתייחסות מפורשת לאמור לעיל.

ומדברי הגמרא גופה אין להקשות, משום שיש לומר שהנידון הוא כששחרר ומכר בבת אחת [וכלשון הגמרא: "וכיון דקנפיק מיניה כוליה"]. וקא משמע לן, שאף על פי שהשחרור הוא רק בחצי מהעבד שיש לו בשעת שחרור, מכל מקום מהני.

5. תוספת ביאור בענין זה, ראה לקמן הערה 8 בתוספת לסוגיא.